

Sári László

Keleti levelek 10.

Po Csü-jiről, a kínai Goethéről

„Töltök kis bort, költök verset,
tyúkok, kutyák itt lebzselnek
s asszony, gyermek;
holtom, ó, itt leljen meg.”

Po Csü-ji, a 8. és a 9. század fordulóján élt kínai költőóriás kívánságát idéztem egyik jól ismert verséből. Po Csü-ji költeményei arról nevezetesek, hogy annyira egyszerűek, annyira őszinték, hogy akár önéletrajzi sorok is lehetnének egy korabeli hivatal valamelyik aktájából. Csak hát nem csupán életének eseményeit, gondolatokat, érzéseket fogalmaznak meg ezek a sorok, hanem kiváló versek is egyben. Alighanem az egész világirodalomban nincs még egy ilyen póztalan költő.

Po Csü-ji nem talált ki magának költői szerepet, minden helyzetben – költőként, hivatalnokként, barátként, szerelmesként, apaként – ugyanaz az ember volt. Mint ilyen, jól látta az élet egészének, kisebb-nagyobb örömeinek, fájdalmainak jelentőségét, jól tudta miből származnak az örömök, és miből a csalódások, a fájdalmak. Ezeket a meglátásait írta meg páratlan pontossággal, és felülmúlhatatlan józansággal, nyugalommal. Ettől a nyíltságtól annyira magával ragadó versek ezek, ettől hatnak olyan erősen és hosszantartóan olvasóikra.

De Po Csü-ji tudott az időről is – mint az emberi élet főrendezőjéről. Tudta, hogy az élet minden eseményét az idő megmutatkozásának és romboló erejének kell tekinteni. Érezte az ember tehetetlenségét vele szemben, s bár sóhajtozott miatta, tudta, hogy sem szorgalmas munkálkodás, sem mágia, sem égi csoda nem változtat ezen. *A létezés legsajátabb lényege a múlás* – vallják a buddhisták Kínában is, és Po Csü-ji buddhista szemléletű gondolkodó volt.

A múlás ellenében a költő is örök vesztes, gyámoltalan alávetett. Talán ezért nem esküdött fel Po Csü-ji semmilyen költői szerepre. Kicsinyességnek vagy éppen önmaga túlbecsülésének érezte volna, ha szembe helyezkedik a sorsszerűséggel, a végzetességgel. Esze ágában nem volt megváltani a világot, de még önmagát sem. Őszintesége, egyszerűsége, természetessége, vagyis – a már említett – rokonszenves pózmentessége valószínűleg ebből a visszafogott szemléletből származott.

Sokat adott ez a látásmód a költészetének. Világos, egyszerű viszonya az élethez, világos, egyszerű verseket teremtett. Így aztán mindenki

magáénak érezhette őket. Parasztok, csavargók, hajósok szavalták verseit, de még a nyilvánosházak lányai is emelték a tarifát, ha szépen el tudtak mondani egy-két Po Csü-ji-verset. Még életében kocsmák pultjába, házfalakra, sőt templomokra írták legnépszerűbb strófáit, földön járó istennek nevezték. Csakhogy ő egy pillanatra sem hitt az üdvösségben.

Fontos kimondanunk: tudott az élet jelentéktelenségéről. A gyorsan múló élet semmiségéről. Pedig a japán császár kincstárában őrizte a költő saját kézírásával lejegyzett verseit, ünnepelték mongol, koreai, tibeti földön, már gyerekkorától fogva sikeres volt. Állítólag tizenöt évesen énekelte meg kora legjelentősebb császárának és szerelmesének tragikus történetét egy hosszú, elégikus hangú költeményben, mely egycsapásra híressé tette.

Költői híre és népszerűsége ezután már csak nőtt, de császári hivatalnokként is sikeres volt. Igen fiatalon letette a főhivatalnoki vizsgát, először az udvari könyvtárban alkalmazták, tanára lett a főváros híres akadémiájának, volt később vidéki kormányzó, aztán ismét az udvarhoz került a trónörökös nevelőjeként, majd az igazságügyek minisztere lett. De ez sem szállt a fejébe. Mint ahogy nem keseredett el kisebb-nagyobb csalódásai miatt sem. Nem érzett komoly „tétet" az emberi élet eseményeiben. Már versének címében egyenesen kimondja, hogy bármit teszünk, csupán *Az élet semmiségéről* van szó.

Hajdanában, amikor aprógyerek voltam
s mostan is, amikor öreg vagyok, beteg,
mindig különböző dolgokért bomoltam,
de akkor is, most is, folyton teszek-veszek.
Akkor künn a parton raktam homokvárat,
mostan az Udvarnál kezem egyre fárad.
Akkor az a homok, mostan ez a jáspis,
de mindkettő játék, bár anyaga más is.
Ha a kezünk serény, benn a szívünk renyhe,
csak a gondatlané a boldogság enyhe.
Meg kéne tanulni, hogy tétlenül éljünk,
lázasan ügyelni, hogy végre henyéljünk.

Tűnődő, csendes, okos, nyugodt ember volt, és szerény, visszahúzódó, másokkal elnéző. Semmi torzulást nem okozott személyiségében, jellemében a siker. Ez egyszerre bámulatra és irigylésre méltó.

Alighanem Goethén kívül nem élt hozzá hasonló tehetség a világon. A műszaki tudományokban is jártas volt: ahogy Goethe az ilmenaui bányákat felügyelte, ő Hangcsou városában vízszabályozási és gátépítési unkákat irányított. A politikában is mindkettőjüknek józan meglátásaik és

elveik voltak, nyilván ezért voltak sikeres miniszterek. És abban is hasonlítanak egymásra, hogy mindezek ellenére egész életükben visszafogottak maradtak, és minden hivatali megbízatásuk teljesítése közben is szakadatlanul az élet nagy kérdéseire figyeltek.

Po Csü-ji magánéletében is mértéktartó, kiegyensúlyozott tudott lenni. Pedig ez már nehezebb. A családi életet könnyebben elhibázhatja az ember, hiszen ahhoz nem elég a tehetség meg az okosság. Po Csü-ji idilli állapotot teremtett otthonában is. Ezt is a legegyszerűbb szavakkal festi, a költemény címe is csak ennyi: *Vers a tavon*

Öt mu kertem,
tíz mu házam, körötte tó,
sűrű sás van.
Kicsi? nem baj!
épp jó nekem:
elég sima
fekvőhelyem.
Ház, kert, csónak,
híd azontúl:
van benn bor, könyv,
dal, selyemhúr.
Vén hó-szakáll
ing-leng benne,
sokat tud; kinn
mire menne?
Helyet lelt hát,
mint madár fát;
lyukban teknőc
tengert nem lát.
Van sziklakert,
színes kavics,
bíbor-hínár
hó-lótusz is.
Töltök kis bort,
költök verset,
tyúkok, kutyák
itt lebzselnek
s asszony, gyermek;
holtom, ó, itt leljen meg.



Ezt a nyelvet tényleg megérti a paraszt, a hajós, a csavargó is. Álmaikban ők is valami ilyenféle idillre vágynak.

Po Csü-ji nyíltan családszerető, becsületes embernek tartotta magát. Megbecsülte feleségét, jól tudta, hogyan kell együttműködni családtagjaival. Gyakran írt úgynevezett szerepverset, szívesen és könnyen élt át női, asszonyi érzéseket.

Az egyik legszebb ezek közül a szerepversek közül a szerelmes lótuszszedő lány és párja találkozását írja le. A négy remek sor azt a zavart és egyben határtalan örömöt örökíti meg, ami a lány szívében a találkozás pillanatában keletkezett. Egyetlen finoman rajzolt pillanatkép az egész, a címe: *Lótuszszedők*

Hínár szövevényeit habok gyúrják, göngyölik,
lótuszt táncoltat a szél. S találkozik két ladik.
Párom, szólni sem tudok... fejet hajtok, kacagok
zöld hajtűm a vízbe hull, forgó fodrok elnyelik.

De mindent tudott az asszonyi gondokról is:

Senki ember oly terhet nem visz, mint az asszonyok,
boldogságuk is, gondjuk is mindig más körül forog.

Gyerekeiért pedig Po Csü-ji egyenesen rajongott. Szép verset írt egyik kislánya születésére, aztán egy fájdalmas költeményt akkor, amikor elveszítette ezt a kicsi lányt *(Emlékezés Arany Harangra)*.

Bús roncs vagyok, beteg és negyvenéves,
ő három volt s ártatlan, kedves-édes.
Egy nap pedig eltünt a semmiségbe,
árny lett belőle, aki ragyogott.
Oly furcsa szókat suttogott szegényke
halálos ágyán, mert már gagyogott.
Azóta érzem, hogy vérünk s a testünk
a föld felé húz és rabláncba estünk.
Végül derülten néztem őt, ki megholt,
azt mondogatva, hogy a multba se volt.
Három tavasz, tél múlt így csendesebben,
már azt hittem, feledni is tudom
s ma reggel vér fakadt a régi sebben:
öreg dadáját láttam az uton.

Másik kislányában pedig így gyönyörködött *(Fiókám)*:

Fiókám neve Fátyol kisasszony,
Fátyol kisasszony még csak hét éves;
Szemöldök-festést tanul anyjától
s utánoz engem: verses-beszédes.

Kétségtelen, hogy Po Csü-jit egész életében a buddhista filozófia alapgondolata, az elmúlás foglalkoztatta leginkább. Legtöbb versében megjelenik legalább egy-egy sorban az e fölött érzett szelíd szomorúság. *„A test: szálló köd gyors múlása”.* Vagy *„tűnt sok reggel, szállt sok est, lassan megöregedett”.*

A szomorúság, a fájdalom hangja mellett azért persze jelen van a verseiben a rá jellemző józanság is, úgy is mondhatnánk, tárgyszerűség *(Régi költemények)*.

Az éj mély. Sóhajommal abbamarad a versem.
Egy öreg ember könnye csillog a dal-tekercsen.
Húsz év előtti versek kötege – ó én kincsem!
Tíz ember szól belőle. Közülük kilenc nincsen.

Po Csü-jiben az a maradék egyetlen ember az elmúlás fájdalmas tudta ellenére derűs, elégedett is volt, elég gyakran.

Míg éltem itt, nem volt aranyam, ércem,
munkám s hírem holtomba nő meg, érzem.
Hiú beszéd, de érthető dicsekvés:
tizenötödik kötetem ma lett kész.

És épp úgy tudott örülni a Holdnak, a tájnak is, ahogy minden kínai, akkor is, ha éppen nem költő *(Tóparton)*.

Tónál nyugatra lugast borítok,
tónál keletre bozótot írtok:
barátom, kérded: vajjon mivégett?
Hold-váró kuckót így alakítok.
Késemtől ritkul a bambusz-erdő,
keresztül-kasul hadd járja szellő;
barátom, érted: vajjon mivégett?
Tavon hab keljen, sikló-szökellő.

De aztán mint egy pengő nyílvessző, úgy csapódik a tavaszi hangulatba a következő vers utolsó sorának képe *(Búcsú a téli kályhától)*.

Ötödnapja, hogy megjött a tavasz,
a táj oly szagos, ízes, sugaras!
A fehér nap naponta melegebb,
roskadnak a kék-szürke fellegek;
az utolsó jégcsap peng s eltörik;
új rügy szökkenti fák friss gallyait.
Virág kell? Megyek, le a ház mögé.
Napozni? Ki a veranda elé.

Az embernek mégis fáj a szíve:
eltűnök, mint kályhám piros tüze!

Azért vette olyan komolyan az életet, és azért ügyelt minden pillanatára annyira, mert tudta, hogy igen gyorsan vége lesz. De ha múlik, legalább múljon szépen. Lehet, hogy értelmetlen és méltatlan az emberi létezés, de ezen úgysem segítetünk. Okosabb jó képet vágni hozzá. Úgy tenni, mintha mi is éppen azt akarnánk, ami történik velünk. Aztán nemsokára már úgysem történik semmi *(Li Taj-po sírja)*.

A Cajsi folyó mellett nyugszik Li Taj-po teste,
határtalan fűtenger bámul a fellegekre,
szánd az elvadult dombot, a koldus sírt, a csontot,
– rég a földet rengette, rádörgött az egekre –
szerencsétlen a költő, többre hogy is mehetne?
Meghalunk, gazos sírba fekszünk, téged követve.

Verseit olvasva az ember szinte vágyik rá, hogy a méltatlan, balga testi létből szabaduljon végre, s a méltóbbnak képzelt másik létbe jusson. Po Csü-ji olyan békésen készülődik az útra, mintha nem is lenne nagy, ismeretlen vállalkozás. Szinte tanítja az olvasót, hogyan kell gondolni és felkészülni rá. De ugyanígy tanítja az élet örömeinek megbecsülésére is.

Nagy mestere volt ennek a szelíd tanításnak, példamutatásnak.

Szavaiból mindig érezzük, hogy komolyan beszél. Ő maga írta verseinek egyik kiadásához előszóként: *„Szavaim lényegre törőek és nyíltak, mert szeretném, hogy aki látja versemet, könnyen megértse mondandómat. Beszédem egyenes és éles, mert szeretném, hogy aki hallja versemet, komoly intésként fogadja. Amiről e versekben szóltam, velejéig igaz és valós, hogy aki méltatja, hittel tehesse."*

Méltatni és megbecsülni a költészetet sehol sem tudták jobban, mint a Mennyei Birodalomban. A kínai költészet szerepéről ezt írja 1935-ben *Lin Yutang,* az Egyesült Államokba származott kínai író:

„Illő megmondanom, hogy a költészet szorosabban hozzátartozott
életünk alkatához, mint nyugaton... Minden kínai tudós költő, vagy annak tartja magát, s összegyűjtött műveinek fele rendszerint költemény… Szülők, akiknek tehetséges eladó lányuk volt, s néha maguk a tehetséges lányok is, néhány sor igazán jó vers alapján választották ki a vőlegényt. Foglyok gyakran nyerték vissza szabadságukat, vagy részesültek kivételes bánásmódban, ha meg tudtak írni két-három verset, amely szívéhez szólt a hatalom urának."

Aztán ezt állítja: *„Szerintem a költészet Kínában átvette a vallás funkcióját, már amennyiben a vallást úgy fogjuk fel, hogy a lélek megtisztulását jelenti,*

érzéket a világegyetem titokzatossága és szépsége iránt, s gyöngédséget és részvétet embertársaink és a nálunk gyöngébb teremtmények iránt...

A költészet tanította meg a kínait arra az életszemléletre, amely fölébresztette benne a részvét érzését, a természet túláradó szeretetét s életművészi felfogását. Természetérzékével gyakran meggyógyította a lélek sebeit, s az egyszerű élet élvezésének tanításával józan ideált tűzött a kínai civilizáció elé... Nemigen hiszem, hogy költészete nélkül, a szokások és a szavak költészete nélkül, a kínai nép fennmaradhatott volna a mai napig."

Kosztolányi Dezső, aki azok táborába tartozik, akik Po Csü-jit a legnagyobb kínai költőként tartják számon, így vall a kínai költészetről:

„Kína irodalma szakadatlan folytonosság, immár több mint négyezer esztendő óta... Szemükben csak a bölcselet nagy, s a vers, mely az élet sűrített kivonata. Önfeledtség és önkívület, gyermekélet és örök élet.

A Mennyei Birodalomban sziklákon, házfalakon, teaházakban, bódékon, mindenütt verseket olvasni.

A vers mindennapi kenyerük. Aki nem tud verset írni, az legföljebb teherhordó kulinak való. Úgyszólván csak az írás és az olvasás gyönyörűségének éltek, míg közéjük nem férkőzött az európai fölvilágosodottság, mely haladásra, gyorsabb ütemre, butító munkára, testvérgyilkoló háborúkra kényszerítette őket. Addig a költészet volt az örömük. Papírjukat ma is pirossal keretezik, az öröm színével. Leveleiket piros tintapackával pecsételik le.

Amikor nálunk javában folytak a népirtások, a vallásüldözések, a kínaiak álmodoztak… Irodalmuk a 7. és a 9. század között virágzik legdúsabban. Ezekben a századokban él Li Taj-po, a „Száműzött Angyal", a nagy részeges, Tu Fu, a finomság és kellem remek írója, és Po Csü-ji, akinek költeményeit már életében kőtáblákra vésette a Menny Fia, a Császár."



Az idézett prózarészleteket és verseket Kosztolányi Dezső, Pavlov Anna, Szabó Lőrinc és Weöres Sándor fordította